

Nā Ana Ke Aloha ‘Āina - Papa 8

Ke Kumuhana	Ka Mākau	Ka Helu	Ke Ana	Ka Ho‘ākāka	Evidence Statements
‘O Ko Luna	1.1	8.LL.1	E ho‘ohana i ka ‘ike e pili ana i ke kaulana mahina e ho‘omohala ai i kekahī papahana e ho‘ohālikelike ai i nā hana kupuna a me ka mahina.	<p>8.LL.1-1 (MS-PS2-5) E noi‘i i ka ho‘opa‘ewa ‘ana i ka pānānā i ka mākēneki, i mea e kāko‘o ai i ka ‘oi a‘e o ka ho‘okele wa‘a ‘ana ma o nā huihui hōkū a me nā au o ka moana (i ho‘opa‘ewa ‘ole ‘ia e ka mākēneki). Maika‘i paha ka ho‘olauna mua ‘ana i kēia mea ‘o ka mākēneki ma o ka ho‘opa‘ewa ‘ana i ka wai me ka mākēneki.</p> <p>8.LL.1-2 (MS-ESS1-1) E kāpili a e ho‘ohana i kekahī kūkohu o ka poe lā no ka wehewehe ‘ana i nā lauana ma ke kaulana mahina, ma nā pōuli, a me nā kau.</p>	He ‘ike ko ke keiki i nā inoa o nā mahina, ka ‘oko‘a o kahi mahina i kahi aku, a me nā loina kūpuna no nā mea kūpono a kūpono ‘ole. ‘Ike ‘ia nā lauana o ke kaulana mahina, nā pōuli, a me nā kau. Wehewehe a kālailai i nā hana kūpuna pili i kekahī pō mahina.
		8.LL.2	E kāpili i kekahī kūkohu e hō‘ike ai i ka pilina o ka mana o ka lā i ka honua a me ka mahina.	<p>8.LL.2-1 (MS-PS2-4) E kāpili i kūkohu o ka honua, ka lā, a me ka mahina.</p> <p>8.LL.2-2 (MS-PS3-2) E ‘ike kino ka haumāna i kekahī o nā pā‘ani makahiki (ulumaika, ‘ō ihe). He mea nui anei kāhi āna e kū ai i ka hopena o ka hana?</p>	Kāpili i kekahī kūkohu e hō‘ike ai i <ul style="list-style-type: none"> • ke ka‘apuni ‘ana o ka honua a me ka mahina i ka lā ma nā kau ‘elua. • nā pouli like ‘ole (ka pouli mahina, pouli lā, pouli piha, pouli hapa).

			<p>8.LL.2-3 (MS-PS3-3)</p> <p>8.LL.2-4 (MS-ESS1-2)</p> <p>E noi‘i ka haumāna i ke kumu e kanu ‘ia ai nā mea kanu hua ma ka pō Māhealani, ‘a‘ole ma ka pō ‘Olekūkolu.</p> <p>8.LL.2-5 (MS-ESS1-3)</p> <p>8.LL.2-6 (MS-ESS2-6)</p> <p>A‘ole ma ka pakahi ānuenue: MS-PS3-1: E ‘ike kino ka haumāna i ka he‘e hōlula ‘ana ma nā ‘ano ala like ‘ole. E wehewehe ka haumāna i ka pilina o ke ala kūnihi i ka wikiwiki (a me ka le‘ale‘a) o ka holo ‘ana.</p> <p>MS-ESS2-1: E noi‘i i nā oli/mele e pili ana i ka lā (E ala ē, Kānehoalani, Ua ao Hawai‘i) i mea e wehewehe ai i ka mana o ka lā.</p>	<p>Wehewehe a kālailai i nā hana kūpuna ma ke kauwela/ho‘oilo.</p> <p>Noi‘i ka haumāna i ka hopena o ke kanu ‘ana i ke ‘ano mea kanu like ma nā pō pākahī o ka mahina.</p> <p>‘Ike kino ka haumāna i nā pā‘ani Makahiki, a noi‘i ‘o ia i nā ka‘akālai pā‘ani e pono ai ka lanakila.</p> <p>Pa‘a kekahi mau mele/oli/hula i ka haumāna e pili ana i ka lā, ka mahina, a me nā kino ‘ano lani like ‘ole.</p>
8.LL.3	E ho‘ohālikelike a ho‘okūkū i ka pilina o nā ‘ōuli a me nā hō‘ailona o ka lani i nā hana a ka po‘e kupuna Hawai‘i	<p>8.LL.3-1 (MS-PS1-6)</p> <p>8.LL.3-2 (MS-PS2-3)</p> <p>Ma ka noi‘i ‘ana i ka mākēneki, e noi‘i pū i ka hopena o ka ho‘okoke a me ka ho‘oka‘awale ‘ana i nā mea ‘elua, i mea e ‘ike aii i ke ko‘iko‘i o ka mamao i ka ikaika o ka mākēneki.</p> <p>8.LL.3-3 (MS-ESS2-5)</p>	<p>He ‘ike ko ke keiki i nā hō‘ailona/‘ōuli o ka lani: nā ‘ano ao, nā makani (ka inoa, ke ala, he aha nā mea e lawe ‘ia ana), nā ua. Wehewehe i nā hō‘ailona maika‘i a ho‘ohālikelike a ho‘okūkū me nā hō‘ailona maika‘i ‘ole paha.</p> <p>He ‘ike ko ke keiki o ka ‘alemanaka Hawai‘i (nā kau/malama/mahina) a me ka pilina o kēia ‘ike i nā hana kūpuna a me nā ‘ike ku‘una.</p>	

				<p>'A'ole ma ka pakahi ānuenue: MS-ESS1-3: E kilo hōkū, a e kilo lani paha ka haumāna i kahi e puka ai ka lā, ka mahina, a me nā huihui hōkū. E wehewehe i ke kumu e 'oko'a ai ka nui o kēia mau kino 'ano lani ma ka wā a ma kāhi e pukana ai.</p>	
'O Ko Ka Hālāwai	2.1	8.KH.1	E kālailai i ke 'ano o ka loli 'ana o ko ke ao 'oko'a e kahaki'i a kākuhi ai ho'i i ka hopena o ka wā a me ka wela.	<p>8.KH.1-1(MS-PS1-5) E hana imu i mea e noi'i ai i kēia mea 'o ke ahi, ka wela, a me ka hana ho'ā.</p> <p>8.KH.1-2 (MS-ESS3-5) E kālailai ka haumāna i nā oli/mele/hula no ka 'ike (hua'ōlelo) e pili ana i ka uahi pele, a e ho'ohālike i ia 'ike me ka ho'omehana honua i nā wāwahie mō'alihaku.</p> <p>'A'ole ma ka pakahi ānuenue: MS-ESS2-5: E kilo lani ka haumāna i mea e 'ike ai i ka pilina o nā ao/ōpua, i ke anilā.</p> <p>MS-ESS2-6: E noi'i ka haumāna i nā au nui a me nā au iki o Hawai'i, a e ho'ohālikelike 'o ia i nā au o kekahī pae 'āina Polenekia 'ē a'e; keu ho'i ka noi'i 'ana i nā 'ano ho'okele wa'a 'ē a'e o ka Moana Nui Pākīpika.</p>	<p>He 'ike ko ke keiki i nā ala pō'ai o nā ao a pau ma ka poe lā, 'o ka Honua 'oe, 'o Ukialiali'i 'oe, apa. Hiki iā ia ke kālailai i ka 'ikepili āna i 'ohi ai, ma o ke kilo paha, no ka 'ike 'ana i ka mō'aukala o ia ao. (He la'ana kēia: ma o ke kilo 'ana i ko ka Mahina alo e 'ike ai ke keiki i ko ka Mahina pilina i ka Honua, 'oiai 'ike 'ia ka 'alā ma nā ao 'elua).</p> <p>He 'ike ko ke keiki no nā 'ano "pō'ai" o ka honua, a me ka pilina o ka pā 'ana mai o ka lā i ko lākou 'olu o ka nohona, a 'olu 'ole paha.</p> <p>He 'ike ko ke keiki i nā ao o ka lani, ma ka Papahulilani, a me ko lākou (mau) 'ano iho paha.</p> <p><i>'Ike ke keiki, 'oiai 'oko'a ka nui kaumaha o nā pono imu ma mua a ma hope o ka ho'ā 'ana i ke ahi, 'a'ole i "nalowale" kekahī mea, akā, ua loli kona 'ano.</i></p>

			<p>MS-PS3-2: E pana kinikini ka haumāna, a e noi‘i i ke ka‘akālaia‘o ‘oi loa no ka lanakila ‘ana.</p> <p>MS-PS3-3: E ho‘okolohua ka haumāna i nā ‘ano pā oma like ‘ole e ho‘ohana ai ma ka imu.</p> <p>MS-PS3-4: E ho‘okolohua ka haumāna i ka ‘oko‘a o ka pōhaku ‘alā a me ka pōhaku makapā ma ka imu.</p> <p>MS-PS3-5: E pana kinikini ka haumāna, a e noi‘i i ka hopena o ke ku‘i ‘ia o kekahī kinikini e kekahī kinikini hou aku.</p>	<p>He ‘ike ko ke keiki i ke aniau, a me ka hopena o ka loli aniau ma ka honua nei, ‘o ka ho‘ohehe‘e ‘āina ‘oe, ‘o ka pi‘ina o ka ‘ili kai ‘oe.</p> <p>Nā ‘ānu‘u ‘ōnaeao (?) = pili paha i nā papa lani (ka lewapuni?)</p> <p>He ‘ike ko ke keiki o ka ‘alemanaka Hawai‘i (nā kau/malama/mahina)</p> <p>Ho‘ohana ke keiki i ka ‘ikepili ma ke kākuhi/pakuhi e kālailai ai i ka loli ‘ana o ke ao.</p> <p>Komo ke keiki i ka hana ho‘omākaukau mea ‘ai i mea e ‘ikekino ai i kekahī (mau) hopena o ka wā a me ka wela.</p>
2.2	8.KH.2	E kilo a helu i nā hi‘ohi‘ona o nā kānāwai o ka nohona honua me ka wehewehe pū ‘ana i ka pilina o ia mau kānāwai i ka lani a me ka honua.	<p>8.KH.2-1(MS-PS1-4) E kilo i ka hana a ka wai ma kona mau ‘ano ‘ekolu, ‘o ka hau, ka wai, a me ka māhu. E kāpili i kūkohu e hō‘ike‘ike ai i ka pilina o ka mehana i ka ‘oni ‘eu o ke kino wai.</p> <p>8.KH.2-2 (MS-PS2-1) E noi‘i i kēia mea ‘o ke ku‘i i mea e ho‘okā‘oi ai paha i ka hua o ia hana. Ku‘i kalo → Pehea e ho‘opē ‘ia ai ka ‘i‘o kalo e ka pōhaku ku‘i a me ka papa ku‘i?</p> <p>8.KH.2-3 (MS-PS3-4)</p> <p>8.KH.2-4 (MS-ESS1-4)</p>	<p>‘Ike ke keiki, hō‘ihi ‘ia ka wai ma kona mau kino a pau, e la‘a me nā akua: ‘o Kāne, ‘o Kanaloa, ‘o Lono, ‘o Hi‘iaka, ‘o Poli‘ahu, a pēlā aku. He kuleana ko lākou pākahi ma ka pō‘aiapuni wai.</p> <p>He ‘ike ko ke keiki i kēia mau kānāwai, ‘o ka ‘umekaumaha ‘oe, ‘o nā wēlau ‘oe, ‘o ka ikehu ‘oe, ‘o ka holo a me ke ehuō ‘oe. ‘Ike ke keiki, he mau kānāwai pa‘a kēia, a ‘a‘ohe ‘a‘e iki.</p> <p>Hana pa‘akai paha ke keiki, e like me ka hana ku‘una ma Hanapēpē.</p> <p>‘Ike ke keiki, ‘ike ‘ia nā ‘ano ‘ekolu o ka wai ma Hawai‘i ma ka wā kahiko, eia na‘e, ‘oko‘a loa ke kūana‘ike.</p>

			<p>8.KH.2-5 (MS-PS1-1) E ho‘opili i ka ‘ono o ka pa‘akai i kona ‘ano he pōaka. ‘O ka pa‘akai he kai i ho‘opa‘a ‘ia, no laila, ‘o ka li‘u o ke kai ka mea i ho‘opa‘apūhia ma ka pa‘akai.</p> <p>‘A‘ole ma ka pakahi ānuenue: MS-ESS2-4: E ho‘ohana i ka ‘ike akeakamai ma Ka Wai a Kāne i mea e “hahai” ai i ka wai, me ka hō‘ike ‘ana i ka “huaka‘i” ‘ana ma nā papa ‘ekolu (Papahulilani, Papahulihonua, Papahānaumoku).</p> <p>MS-ESS3-1: E wehewehe i ke kumu o ka wā wī o ka ‘āina ma o ka nānā ‘ana i nā kōko‘olua kūlohelohelohe (akua?) o ke ao.</p> <p>MS-PS1-6: E ho‘okolohua i kekahihana ho‘omehana kino, a e ho‘ohālikelike i ka maika‘i o ia mea i nā hana ho‘omehana kino ku‘una o ka wā i hala ma nā ‘āina anu.</p> <p>MS-PS4-1: He‘e nalu, ho‘okani mele (pahu, ‘ukulele).</p> <p>MS-PS4-2: E kilo i nā nalu ma ke kuapā o ka loko i‘a, a e kāpili i kūkohu e hō‘ike ana i ka ‘oko‘a o ka ikaika o ia mau nalu ma kekahihana mau wahi like ‘ole.</p>	<p>He mea nui ka mālama ‘ana i ka mehana kino, a ‘ike ‘ia ma nā mele a me nā mo‘olelo. ‘Ike ke keiki, ua lawa nā kūpuna i ke kapa a me ke ahi a me ka ninipo; eia na‘e, i nei wā, e aho paha ka ho‘ohana ‘ana i nā lako o ke au nei.</p>
--	--	--	--	--

			MS-PS4-3: E ho‘olohe i nā līpine mānaleo ma ko lākou ‘ano he līpine maoli a he faila kikoho‘e (mp3) i mea e ho‘ohālikelike ai i ke kani pono o nā ‘ano ‘elua.		
	8.KH.3	E ho‘ohālikelike a ho‘okūkū i ka pilina ma waena o kō ā kai a me kō ā uka e ‘ike ai i ka hopena o kekahi i kekahī.	<p>8.KH.3-1(MS-PS1-2) E ho‘omākaukau i ka ‘ai (e hana imu paha) i mea e noi‘i ai i ka loli ‘ana o ka ‘i‘o maka i ‘i‘o mo‘a.</p> <p>8.KH.3-2 (MS-PS3-5)</p> <p>8.KH.3-3 (MS-ESS2-1)</p> <p>8.KH.3-4 (MS-ESS2-4)</p> <p>8.KH.3-5 (MS-ESS3-1)</p> <p>A‘ole ma ka pakahi ānuenue: MS-LS2-2: E kilo i ka ‘ohana ‘ōhi‘a (lehua, ‘ai, hā) i mea e hō‘ike‘ike ai i nā mea welo pa‘a a me nā welo loli (liliuewe).</p> <p>MS-LS2-5: E kākuhi (i pakahi alapine paha) i mea e hō‘ike ai i ka loa‘a a me ka loa‘a ‘ole o kekahī hi‘ohi‘ona kino ma ka ‘ohana ho‘okahi o kekahī mea ola (‘o ka ‘ohana uhу ‘oe, ‘o ka ‘ohana kalo ‘oe, apwa).</p>	<p>He ‘ike ko keiki o nā pa‘a meaola o ke mele Kumulipo, ka Pō‘aiapuni Wai (‘o ka limu manaeua a me ke kalo manaeua).</p> <p>Ho‘ohālikelike/ho‘okūkū ke keiki i ka pilina o ia mau pa‘a kumulipo i kona wahi noho.</p> <p>Ka hanana o ka meaola o uka pili i ka hanana o ka meaola o kai.</p> <p>He ‘ike ko ke keiki i nā kaiaola o nā meaola i ho‘ohālikelike ‘ia.</p> <p>‘Ike ke keiki, he hana ho‘i ‘ole ka ho‘omo‘a ‘ana i ka ‘ai.</p>	
‘O Ko Lalo	3.1	8.HL.1	E ho‘ohana i ka ‘ike mo‘olelo a i ‘ole ka ‘ike mele no kekahī wahi i mea e ho‘ohālikelike ai i ke ‘ano o	<p>8.HL.1-1 (MS-PS2-2) E ho‘ohana i ka ‘ike mo‘olelo no nā hana ho‘onanea o ka wā i hala (‘o ka he‘e hōlua ‘oe, ‘o ka</p>	Ho‘ohālikelike ke keiki i nā hi‘ohi‘ona o ‘elua wahi ma o ka nānā ‘ana i nā mele wahi pana a i ‘ole ka ‘olelo no‘eau.

		nā hi‘ohiona o ia wahi i ka wā o ke mele a me ia wahi i ke ao nei.	ulumaika ‘oe) no ka ho‘ōla hou ‘ana i ia hana i nei wā. Keu ho‘i ka ho‘ōla ‘ana i ka hana ma kahi like i hana mua ‘ia (he‘e hōlua ma Hōlualoa).	Ho‘ohālikelike i ke ‘ano o nā hi‘ohiona o ia wahi i ka wā o ke mele a me ia wahi i ke ao nei. ‘Ike ke keiki i ke kumu no ka loli o ia wahi.
	8.HL.2	E ho‘ohana i ka ‘ike e pili ana i nā papa o ka ‘āina a me ka moana i mea e	8.HL.1-2 (MS-PS3-1) 8.HL.1-3 (MS-PS4-3) 8.HL.1-4 (MS-ESS2-2) E ho‘ohālikelike i nā oli/mele/hula no nā akua ho‘okumu ‘āina (e la‘a ‘o Pele, ‘o Papa, ‘o Haumea, ‘o Kumuhonua). 8.HL.1-5 (MS-ESS1-4) E noi‘i i nā mo‘olelo e pili ana i nā mokupuni kūpuna, a e ho‘ohālikelike i ke ‘ano o ia mau mokupuni o ka Pō i ko kākou mau mokupuni o ke Ao. ‘A‘ole ma ka pakahi ānuenue: MS-ESS3-1: E wehewehe i ke ko‘iko‘i o ka lōkahi o nā kōko‘olua akua/kupua no ka mālama ‘ana i nā honua kūlohelohelohe (Kāne & Kanaloa + ‘awa, Pele & Kamapua‘a + ‘āina).	Ho‘ohālikelike ke keiki i nā ‘ano mele/mo‘olelo like ‘ole o ia wahi ho‘okahi. Pa‘a nā inoa papa o ka ‘āina/moana i ke keiki.

		ho‘okā‘oi ai i ka nohona o nā mea o ia wahī.	MS-LS2-1: E kālailai i ka ‘ikepili papahana (loko i‘a, lo‘i, māla) i mea e kuhi ai i nā kumu waiwai ko‘iko‘i e pono ai ia papahana (nā pua ‘ama‘ama, nā huli, nā hua ‘ai). MS-LS2-3: E kāpili i kūkohu e hō‘ike‘ike ana i ka holo ‘ana o ka ikehu lā ma ke kaiahome. MS-LS2-4: He la‘ana = E wehewehe i ka hopena o ka ‘a‘ai ‘ia o ka ‘āina i ka loko i‘a.	Ho‘olālā ke keiki i kekahi hanana i kūpono no kēlā me kēia wahī (kanu, lawai‘a, a pēlā wale aku). ‘Ike ke keiki i nā ‘ano meakanu kūpono no kēlā me kēia papa.
3.2	8.HL.3	E ‘ai i kekahi, e kāpī i kekahi: E noi‘i a hō‘ike i nā kumuawaiwai ko‘iko‘i e ola ai ‘o kānaka me ka ho‘olālā pū ‘ana i hana e mālama ai i ua mau kumuawaiwai lā.	8.HL.3-1 (MS-PS4-1) 8.HL.3-2 (MS-LS2-2) E haku mele/oli e hō‘ike‘ike ai i ka pilina kuluma o ka ua a me ka mea kanu (ma nā wao like ‘ole). A‘ole ma ka pakahi ānuenue: MS-LS2-5: E noi‘i i ka ‘oi a‘e paha o ke kīpulu (i ho‘omākaukau ‘ia me ka ‘ike) ku‘una ma mua o ke kīpulu o nei wā no ka ho‘oulu ‘ana i ka lā‘au (‘ōlena, ha‘uōwī, apwa).	Pa‘a ka pūnaeweles ‘ai/ku‘ina ‘ai i ke keiki. Ho‘ohana ke keiki i ka ‘ike o nā pūnaeweles ‘ai/ku‘ina ‘ai e ho‘olālā i kekahi hō‘ike‘ike e mālama ai i ke kumuawaiwai o kekahi meaola. Pa‘a ka pō‘aiapuni ola i ke keiki. ‘Ike ke keiki i nā hana e pono ai ka mālama ‘ana i ka mea ola.
	8.HL.4	I Kahiki ka ua, ‘ako ‘ē ka hale: E ho‘olālā i ka‘ina hana e hō‘ike ai i nā hanana e liuliu a lako ai nā kaiāulu i ka wā o ka hiki ‘ana mai o kekahi ‘ano pō‘ino honua.	8.HL.4-1 (MS-ESS3-2) E ho‘ohana i ka ‘ike ku‘una i mea e ho‘omākaukau ai i pelaha e pili ana i nā hō‘ailona kūlohelohelohe e ‘ike ‘ia ana ma mua o ka hō‘ea ‘ana mai o kekahi hanana kūlohelohelohe e like me ka ‘ino, ka	Ka hanana i loko o nā ‘ano pō‘ino honua like ‘ole. Nā hopena pōpilikia o nā ‘ano pō‘ino honua like ‘ole. Nā mea ko‘iko‘i no ke ola o ke kanaka (ka wai, ka mea ‘ai, ka hale). Nā lako pono no ke ola ma kēia ao nei (ke kukui pa‘alima, nā ihoiho, ke ea pōpene)

				<p>makani pāhili, ke kai e‘e, ke ōla‘i, apwa.</p> <p>8.HL.4-2 (MS-ETS1-4)</p>	<p>He ‘ike ko ke keiki o nā pō‘ino honua (makani pāhili, kai e‘e, ōla‘i). Pa‘a nā wā o ka pō‘ino makani pāhili. He ‘ike ko ke keiki o ka ha‘awina pā una honua/piko pele</p>
	8.HL.5		E kālailai i nā hopena ho‘opōpilikia o ka nohona kanaka ma ka honua a e ho‘omohala i papahana e ho‘ēmi ai i nei hopena.	<p>8.HL.5-1 (MS-ESS3-3) E kūpale i kekahi loina mālama ‘āina ku‘una ma ke ‘ano he ka‘akālai ola no nei wā (e la‘a ka mahi‘ai kalo a i ‘ole ka “mahi” ‘ana i ke ko‘a).</p> <p>8.HL.5-2 (MS-ESS3-4) E noi‘i i ka pilina o ka wā wī i ka heluna kānaka a i ‘ole i ke ‘ano o ko lākou nohona (e like me ka mea i kupu ma ka mo‘olelo ‘o Keahiakahoe).</p> <p>8.HL.5-3 (MS-ETS1-1)</p> <p>8.HL.5-4 (MS-ETS1-2)</p> <p>8.HL.5-5 (MS-PS1-3) E ‘imi ‘ike e pili ana i ka hana ‘ana i nā mea ku‘i ma kahi o ka ho‘ohana ‘ana i nā mea kūlohelohelohe (ke kaula ku‘i ma kahi o ke kaula ‘ili a i ‘ole ke kaula olonā).</p>	<p>He ‘ike ko ke keiki i nā mea e ho‘opōpilikia ana i ka nohona kanaka ma ka honua.</p> <p>Na ka haumāna e kālailai i ka ‘ikepili no ka hō‘ike ‘ana i nā mea e pilikia ai ka nohona kanaka (ma ka honua, Hawai‘i pae‘āina, ka mokupuni, ka moku, ka home, ke kula).</p> <p>E ho‘olālā ka haumāna i kekahi papahana kūpono no ka ho‘ēmi ‘ana i nā mea pōpilikia o ka nohona kanaka ma ka honua, Hawai‘i pae‘āina, ka mokupuni, ka moku, ka home, a ma ke kula paha.</p>
3.3	8.HL.6		E noi‘i i kekahi hanana ku‘una Hawai‘i me ka ho‘opili ‘ana i ia hana e ‘ike ai i ka mākaukau kupuna e pono ai ia hana ‘ana.	<p>Pili paha kēia i ka hana no‘eau. He la‘ana kālai wa‘a kēia:</p> <p>MS-ETS1-3: E ho‘okolohua i nā ‘ano lā‘au like ‘ole a e kālailai i ka ‘ikepili i koho ‘ia ka lā‘au ‘oi loa.</p>	<p>He ‘ike ko ke keiki i kekahi hanana ku‘una Hawai‘i i maika‘i no ka nohona kanaka.</p> <p>He ‘ike ko ke keiki i ka mea e pono ai ka mākaukau no ka hana ku‘una Hawai‘i (‘o ka pule ‘oe, ‘o ka ho‘omākaukau</p>

				<p>'A'ole ma ka pakahi ānuenue: MS-ETS1-1: Inā e kālai 'ia ana kekahi wa'a, pehea ana kona kino? I mea aha kēia wa'a? E aho ka wa'a honua, ka wa'a kai like?</p> <p>MS-ETS1-2: No ke aha i ho'ohana 'ia ke koa no ke kālai wa'a? He aha ka pilikia me nā 'ano lā'au like 'ole o ia wā? (kaūila, milo, kou, kukui, 'ulu).</p> <p>MS-ETS1-4: Pehea e ho'okā'oi ai i ke kino o ka wa'a?</p>	'ana i nā lako 'oe, 'o ka ma'ema'e 'oe, 'o ka pa'a o nā ha'awina 'oe, apwa) Na ka haumāna e ho'opili i ka hana kūpono me ka hana mākaukau a ke kupuna.
3.4	8.HL.7	E noi'i a kālailai i ke kino o ia mea he mea ola e ho'olālā ai i ke ala a me ka nohona e ola pono ai ia mea ola.	<p>8.HL.7-1 (MS-LS1-1) E kilo (e kahaki'i, e pa'i ki'i) i ke kino o ka mea ola i kaha 'ia (a kākāola 'ia paha), e like ho'i me ka pua'a no ka imu, ka i'a no ka poke, ka 'i'o kalo no ka poi.</p> <p>8.HL.7-2 (MS-LS1-2) E ho'opili i ka lōkahi o ke kino i ka lōkahi o ke kaiaulu ma o ka nānā 'ana i nā 'ōnaehana like 'ole ma nā wahi 'elua e ho'okō ana i nā kuleana like.</p> <p>8.HL.7-3 (MS-LS1-3) E wehewehe i ka "laulima" o nā 'āpana a pau o ke kino i mea e holu maika'i ai ka hula.</p> <p>8.HL.7-4 (MS-LS1-8) E anamana'o i nā lālā o ka 'ohana e pili ana i ka pilina o ke 'ala i ko</p>	He 'ike ko ke keiki o nā mea ola a kona nohona e ho'olālā ai i ke ala a nohona e ola pono ai ka mea ola Noi'i ka haumāna i ka 'ikepili o kekahi kino o ka mea ola. Kālailai ka haumana i ke kino o kekahi mea ola. Me ka 'ike o kona noi'i 'ana ho'olālā ka haumana i ke ala a nohona e ola pono ai ia mea ola.	

			<p>lākou mau hāli‘a aloha, me ka nānā pū ‘ana i kēia mea he ‘ala ma nā mele/oli/hula.</p> <p>8.HL.7-5 (MS-LS1-6)</p> <p>8.HL.7-6 (MS-LS1-7)</p> <p>8.HL.7-7 (MS-LS2-1)</p> <p>8.HL.7-8 (MS-LS2-4)</p> <p>8.HL7-9 (MS-LS1-5) E noi‘i i ka pilina o ka nui o ke kino ‘ama‘ama i ka nui o ka loko i‘a; ka loa o ka hā kalo i ka nui o ka wai ma ka lo‘i.</p> <p>8.HL.7-10 (MS-LS3-1)</p> <p>8.HL.7-11 (MS-LS3-2)</p>	
8.HL.8	E kāpili i kūkohu e hō‘oia ai i ka lōkahī o ka nohona kaiāulu, ‘o ia ho‘i ka ‘imi ‘ana i ke ea o nā mea ola a pau o ke kaiāulu e ne‘epapa ana i ke ō mau.	<p>8.HL.8-1 (MS-LS2-3)</p> <p>8.HL.8-2 (MS-LS2-2)</p> <p>A‘ole ma ka pakahi ānuenue: MS-LS1-6: E ana i ka ulu ‘ana o ka limu ma ka pahu i‘a ‘ōpae ‘ula, ma kahi e pā ikaika ai ka lā, a ma kahi e ‘āhiahia ai ka lā, i mea e haku ai i mana‘oha‘i e pili ana i ke ko‘iko‘i o ke kā‘ama‘ai (ka lā) i ke ea o ke kaiāulu.</p>	He ‘ike ko ke keiki i kēia mea ‘o ke kaiāulu ola (‘o ke kaiahome paha), a me nā mea ola a pau e pono ai i ia kaiāulu (‘o ka ho‘ohehe‘e ‘ai ‘oe, ‘o ke kāpuka mea ‘ai ‘oe, ‘o ka po‘i i‘a ‘oe, apa), a me ko lākou mau pilina, kekahī i kekahī, i mea e ola lōkahī ai lākou ma ia wahī ho‘okahi. (He la‘ana paha kēia: na nā mea kanu e hana i ke kōpa‘a, a na nā hamulau e ‘ai i ia mea mea kanu, a na nā po‘i i‘a e ‘ai i ia mau mea hamu lau. Eia na‘e, lōkahī ka hana o lākou pau i ola ai ke kaiāulu).	

			MS-LS1-7: E kālailai i ka ‘ike ma ka ‘ōlelo no‘eau, “I ola nō ke kino i ka mā‘ona o ka ‘ōpū,” “I pa‘a ke kino o ke keiki i ka lā‘au,” me ka mana‘o, he mea ho‘ōla ka ‘ai.	
	8.HL.9	E kālailai i ia mea he mea ola, me ka wehewehe, ka hō‘oia, a me ka loiroi ‘ana i nā hi‘ohi‘ona o kona mau welo ‘ohana.	<p>8.HL.9-1 (MS-LS1-4) E noi‘i i ka pilina o ka nui o ke kōā ma ka mākāhā a i ‘ole ma ka ‘upena (ka hoene) i ka nui o nā pua i‘a ma ka loko i‘a a i ‘ole ka nui o nā i‘a o‘o ma ka ‘upena.</p> <p>8.HL.9-2 (MS-LS4-5) Pehea i ‘oko‘a ai ka mai‘a pōpō‘ulu i ka mai‘a iholena; ka ‘īlio ‘i‘i i ka ‘apowai?</p> <p>8.HL.9-3 (MS-LS4-1) E ho‘ohālikelike i nā hi‘ohi‘ona o ka mea ola i wehewehe ‘ia ma ke oli/mele o ka wā kahiko (Kumulipo, ‘ōlelo no‘eau) me ka mea e ‘ike ‘ia nei i kēia wā.</p> <p>8.HL.9-4 (MS-LS4-2) E ho‘onohonoho i “mo‘okū‘auhau” o nā mea ola o nei wā i nā mea ola o ka wā kahiko (i helu papa ‘ia paha ma ke Kumulipo) ma o ke kālailai ‘ana i ko lākou mau hi‘ohi‘ona pili/‘oko‘a.</p> <p>8.HL.9-5 (MS-LS4-3) ‘o ka mea nui ke kālailai ‘ana i ka pakuhi a i ‘ole ke kuhi ‘ana i nā ‘ano lauana like ‘ole; kāko‘o ka haumāna i ka ‘ike ku‘una no ka</p>	<p>He ‘ike ko ka haumana i ke kālailai ‘ana i nā welo ‘ohana o kekahi mea ola.</p> <p>Kālailai ka haumana i nā hi‘oi‘ona o nā welo ‘ohana o kekahi mau mea ola ma o ka ho‘ohālikelike ‘ana ia mau mea ola.</p>

			<p>wae ‘ano ‘ana i nā ‘ohana mea ola (‘o ka uhu ‘oe, ‘o ka ‘ōhi‘a ‘oe) ma o ka ho‘ohālikelike ‘ana i nā hi‘ohi‘ona ‘ano pili. (Pehea i “ōhi‘a” ai ka lehua, ka hā, ka ‘ai? Ma ka lau paha, ma ka hua paha; he hana kālailai pae ki‘eki‘e ia).</p> <p>8.HL.9-6 (MS-LS4-4) No ke aha e aho ka nuku ikaika i ka palila, ka nuku loloa i ka ‘i‘iwi, ka nuku ‘oi i ka ‘apapane? No ke aha paha i mālama ‘ia ai kēia mau hi‘ohi‘ona a i kēia wā?</p> <p>8.HL.9-7 (MS-LS4-6) E kāpili i kūkohu Pili Helu e hō‘ike‘ike ana i ka loli o ka lāhui manu mūkīkī, me ka hō‘ike pū i ke kumu i loli ai kekahī hi‘ohi‘ona manu i mea e launa ai me kekahī hi‘ohi‘ona mea kanu. MS-LS3-1: He ho‘okolohua - e kanu i ka huli ‘elepaio (he kiko ke‘oke‘o kona) a me ka huli uahiapele i pena ke‘oke‘o ‘ia, a e helu i ka nui o nā lau ke‘oke‘o e ‘ike ‘ia ai ma nā lau hou.</p> <p>‘A‘ole ma ka pakuhi ānuenue: MS-LS3-2: E wehewehe i ke kumu e mālama ‘ia ana nā hi‘ohi‘ona like ma ke kalo, a me ke kumu e ‘oko‘a loa ana paha nā hi‘ohi‘ona ma ka ‘ohana kanaka.</p>	
--	--	--	---	--